

(Џорџ Фридман, Стратфор, 15. 11. 2011)

Сви се питају: Која ли ће криза још да стрефи Европску унију? Италија је једно од жаришта, могућа је и Шпанија. Али, то су кризе које су у току. Уместо тога – следећа криза ће бити политичка, не у оном смислу који ће од уобичајених политичара постати премијер, него у дубљем смислу: да ли ће политичка елита Европе успети да задржи моћ, или ће се појавити нове политичке снаге које ће у потпуности преобликовати политички крајолик Европе. Ако до тога дође, онда ће то бити најважнија последица садашње финансијске кризе ЕУ.

До сада смо видели неке персоналне промене у земљама које су се нашле у средишту кризе. У Грчкој је премијер Јоргос Папандреу поднео оставку, а сада је то у Италији учинио и премијер Силвио Берлускони. Мада ове оставке значе и званичне оставке влада, оне нису представљале и званичне промене државне политике. У ствари, обојица – и Папандреу, и Берлускони су оставке поднели уз услов да њихове владе прихвате оне мере строге штедње које су већ биле предложене за време њиховог председавања.

У коалицијама које су их замениле доминирају “еуропеанисти“ [\[1\]](#) . Они потичу из генерација и класа које су – како интелектуално, тако и емоционално, дубоко посвећене идеји Европе. За њих, ЕУ није само нека корисна алатка за постизање националних циљева. Не, то је алтернатива национализму и ужасима које је он донео Европи. То је визија о јединственом континенту који је спојен у заједничком подухвату – просперитету који у Европи укида опасности рата, који остварује заједнички економски пројект, као и оно о чему се много не дискутује – а није тривијално: који враћа Европу на место које јој по праву припада - у срце међународног политичког система.

Доспевши под притисак из грчке елите, као и из европске елите, Папандреу је поднео оставку и био замењен бившим потпредседником Европске централне банке, а идеја о референдуму је нестала.

Генераацији лидера рођених непосредно после Другог светског рата, и која је политички сазрела током последњих 20 година, тај европски пројект је био идеолошка поставка и институционална реалност. Они су оформили међународну мрежу европских лидера, који су већином делили тај поглед. То лидерство није било само ограничено на политичку сферу: већина европских елита је била посвећена Европи (наравно, било је и изузетака).

Грчка и борба европске елите

Сада видимо ту елиту како се бори да очува своју визију. Када је оно Папандреу желео да у Грчкој одржи референдум о мерама строге штедње ([called for a referendum on austerity](#)), европска елита га је жестоко притисла да одустане од те своје иницијативе. Идеја о референдуму је потпуно разумна ако се у обзир узме коју важност по Грчку има споразум о строгим мерама штедње. Такав један референдум би дозволио грчкој влади да са правом тврди да њене мере имају одобравања народа Грчке. Европска елита, на челу са канцеларом Немачке Ангелом Меркел, учинила је све што је могла како би спречила да до тога дође. У то је спадала и блокада исплате свих даљих износа новца за спасавање – све док грчки политичари не буду у стању да потврде своју посвећеност свим оним претходно договореним мерама строге штедње. Европски бес поводом идеје о грчком референдуму је зато потпуно схватљив.

Доспевши под притисак из грчке елите, као и из европске елите, Папандреу је поднео оставку и био замењен бившим потпредседником Европске централне банке, а идеја о референдуму је нестала.

Савршено је јасно да је грчка елита финансијски профитирала од ЕУ.

Овакав исход се објашњава двома димензијама. Прва од њих је национална. Заједнички

утисак финансијске штампе је да је Грчка неодговорно позајмљивала новац како би одржавала у животу екстравагантне социјалне програме – па после није била у стању да отплаћује зајмове. Али и грчка тачка гледишта има своју вредност. Из грчке перспективе, ЕУ се под финансијским притиском показала као механизам Немачкој да помоћу система слободне трговине у ЕУ снажно повећава свој извоз у земље у развоју – чланице ЕУ. Немачка је, такође, употребљавала [у своју корист] прописе Брисела и тако манипулисала евром, да се Грчка нашла у безизлазној ситуацији. Затим је Немачка тражила да Атина грчком народу наметне мере строге штедње како би спасла неодговорне [немачке] финансијере, који су, мада су одлично знали каква је била економска ситуација Грчке, радо били спремни да Грцима позајмљују новац. Свака од ових верзија догађаја има у себи понешто од истине, али та дебата је у ствари вођена само између елита Европе и Грчке. То је био интерни спор елита – и без обзира на то да ли у корист Грчке, или у корист финансијског система Европе, обе стране су биле посвећене налажењу неког решења.

Друга димензија није била у вези са грчком публиком [с једне] и са грчком и европском елитама [с друге стране]. Савршено је јасно да је грчка елита финансијски профитирала од ЕУ. Насупрот томе, грчка публика је имала мешана искуства. Свакако, оних 20 година просперитета од 1990 г. донеле су корист многима, али не свима. Економска интеграција је довела до потпуног отварања економије Грчке да у њу уђу остали Европљани, што је неке сегменте грчке економије довело до огромних незгода. Европски такмаци су надвладали грчке раднике у многим сегментима индустрије, а још посебно и власнике малих фирми. Дакле – у Грчкој увек постоје аргументи за противљење ЕУ. Болан и тежак избор који поставља садашња тешка ситуација само јача те аргументе – поставља се питање: ко ће у Грчкој сносити терет дисфункционалности европског система? Другим речима, уз претпоставку да ће ЕУ бити спасена, ко ће платити трошкове? Оно спасавање које је Немачка у име ЕУ обећала, омогућило би да Грчка стабилизује свој финансијски систем и отплати Европи бар неке од својих дугова. То би углавном елиту Грчке оставило нетакнутом. Цена ће за Грчку бити оштре мере штедње – али елита Грчке не би платила ту цену. Ту цену ће платити они [обични] чланови грчког друштва који би изгубили свој посао, пензије, плате и каријере.

У основи, прво питање је било да ли ће Грчка, као држава, због својих дугова да намерно банкротира ([deliberately default on its debts](#)) - како то чине и многе корпорације, па да присили ЕУ на реструктурирање дугова под грчким условима – без обзира на оно што треба европском финансијском систему, или – да ли ће пробати да дође до договора сходно жељама европског система. Друго питање је да ли ће се договор са Европом оформити тако да тежина не падне на народ, него на елиту Грчке?

Влада Грчке је одабрала да тражи споразум у складу са потребама Европе, и да

дозволи да највећи терет мера строге штедње пада на плећа народа. То је последица европског интереса грчке елите, који је сада дубок и трајан – као и идеологије “еуропеанизма”. Пошто би, по својој природи, главни терет строгих мера штедње пао на народ, елити је било од виталног интереса да до референдума никако не дође. Па и тако, Грци ће вероватно покушавати да некако избегну најтеже аспекте оштрих мера штедње. То је, и такав је, неписани “социјални уговор” у Грчкој: Грци ће обећавати Европљанима оно што они траже, али ће двосмисленом лукавошћу штити народ. Мада овакав приступ у Грчкој може и успети, он то не може у земљи каква је Италија, чија је заглибљеност превелика да би се могла на тај начин прикрити. То исто не бити ни дефинитивно решење кризе ЕУ.

Стварна европска криза

Е, сад долазимо до стварне европске кризе. Узимајући у обзир природу те кризе какву смо већ видели да се одиграва у Грчкој, европска елита може спасти европски концепт и своје сопствене интересе једино ако трошкове пребаци и на ширу публику, а не само преко дужника. Даваоци кредита – као што је Немачка, такође морају да прихвате трошак [губитак] и да га расподеле [свом] народу. Немачке банке, једноставно, не могу да успеју да саме покрију те губитке. Као и француске банке, и оне ће морати да буду рекапитализоване ([they will have to be recapitalized](#)), што значи да ће трошкови пасти на плећа народа.

Није било замишљено да Европа функционише на тај начин. Баш као и идеја “Вечитог мира” Имануела Канта, ЕУ је обећавала вечити просперитет. Он је, уз спречавање рата, био њено велико обећање; више од тога – она није имала никаквог моралног плана. Неуспех да доведе до остварења било ког од тих планова поткопава легитимност европског пројекта. Уколико је велики пад стандарда живота Европљана цена за одржавање ЕУ, ЕУ бива ослабљена.

Исто тако је важно и ово: ако се увиђа да услед неуспеха њене елите не успева ни ЕУ, а увиди се да европска елита брани европску идеју као средство за очување сопственог положаја и сопствених интереса, онда ће се посвећеност широке јавности тој идеји, која ионако није била тако снажна као код елите, пасти под сумњу. У Европи је било широко распрострањено веровање да се ова криза може савладати у оквиру постојећих структура ЕУ. Међутим, Немци су лансирали предлог који би кредиторима у ЕУ – читај: Немцима, дали овлашћење да надгледају економске одлуке дужника. То би драматично поткопало суверенитет. У ЕУ би се [можда] могао “прогутати” губитак суверенитета ради добијања већег просперитета, али губитак суверенитета ради отплате дуговања

европским банкама је много теже прогурати.

Имиграциони фактор и предстојећи избори

Све ово још долази још и у времену антиимиграционог, а нарочито антимуслиманског сентимента у јавности ЕУ([anti-Muslim, feeling among the European public](#)). У неким државама, љутња се све више усмерава према ЕУ и њеној политици око чувања граница, као и на националне и интернационалне елите које су имиграцију користиле за јачање економије, а њоме узроковале економске и културне напетости код локалног становништва. На тај начин, имиграција се повезала са општим перцепцијама о ЕУ и повећала економску и културну подељеност између народа и ЕУ елите.

Расне и етничке напетости у комбинацији са оштрим економским мерама штедње, и осећање народа да га је елита издала, чине експлозивну мешавину.

Расне и етничке напетости у комбинацији са оштрим економским мерама штедње, и осећање народа да га је елита издала, чине експлозивну мешавину. Европа је то већ доживела у периоду између два светска рата, мада то није ексклузивно европски феномен. Разочарање сопственим животом, у комбинацији са осећањем културне ишчашености од стране дошљака, као и осећање да елита није ни поштена, ни компетентна, ни посвећена добробити сопственог становништва би свуда на свету изазвала велике политичке реакције.

До сада је ЕУ избегла експлозију. Али знаци упозорења су ту. Анти-ЕУ и антиимигрантске групације су постојале и у периоду када је ЕУ функционисала; екстремно десне партије су у Француској добијале до 16% гласова на испитивањима јавног мњења ([far-right parties polling up to 16 percent in France](#)). Није сасвим јасно да ли је садашња криза ојачала те елементе, али није ни јасно колико ће садашња криза коштати народе ЕУ, као што до сада није постало ни јасно да чудотворна решења не постоје. Док се Италија суочава са својом кризом, њена цена – као и неизбежност те цене ће постајати јаснија.

У ЕУ су 2012 и 2013 г. планирани, или се очекује више избора, што укључује и

председничке изборе у Француској 2012. и парламентарне изборе у Немачкој 2013 г. Засад, очекује се да ће то бити надметања конвенционалних партија које су доминирале после Другог светског рата на Западу, и после 1989. на Истоку. Уопштено узев, то су партије елита, које све мање или више прихватају идеју ЕУ. Али, анти-ЕУ групације су се појавиле и у неким од тих партија, а како емоције нарастају, може доћи до новог формирања таквих партија, као што ће можда расти и такве фракције унутар постојећих партија. Криза оваквог размера не може проћи без појава својих “Чајанке” [Tea Party] [2] и “Окупирања Волстрита”. Међутим, у ЕУ, где поред економских питања криза обухвата и расно питање, питање суверенитета и националног самоопредељивања ([national self-determination](#)), као и моралне основице саме ЕУ, ови елементи ће бити шири и интензивнији.

Популистичка осећања спојена са расном и културном забринутошћу представљају класичне темеље десним националистичким партијама. Европска левица је у својој главнини део проевропске елите. Изузев њених ситних делова, врло мало њих није прихватило ЕУ. Десница је та која је својим упозоравањима против ЕУ у протеклих 20 година добила значајан број присталица. Зато би било логично очекивати да ће – како цена кризе и питање ко ће ту цену сносити постају јасније, те групације постати много снажније.

Зато је оно право питање: како ће се развијати финансијска криза? Ради се о томе да ли ће европски пројект преживети. А, то зависи од тога да ли ће европска елита бити у стању да одржи своју легитимност. Та легитимност није ниуколико потпуно изгубљена, али она бива све више стављана на испит – па је тешко увидети како ће је елита одржати. Због тога што се у највећем делу ЕУ утицај кризе још није одразио на животе појединаца, испитивања јавног мњења засад не показују тај тренд. Када до тога дође, доћи ће и до великог прерачунавања вредности и положаја европске елите. Биће позива на освету и заклетви да се никада више неће дозволити да се тако нешто понови.

Без обзира на то да ли ће следећа најскорија европска криза да се усредсреди на Шпанију, или Италију, из свега следи да ће до половине ове деценије политички крајолик ЕУ драматично да се промени – појавиће се низ нових партија, нових личности и нових вредности. И САД имају доста од ових трендова, али америчке институције нису новообразоване. Истина, оно што је старо и што слабо функционише ствара проблеме, али оно што је ново и не функционише је опасно. Зашто ће путања САД бити другачија је предмет за други пут. Довољно је да се каже да су проблеми Европе превазилазе само финансијске.

У кризи Европе се ради о суверенитету, културном идентитету и легитимности елите. Ова финансијска криза може имати неколико исхода – све лоше. Без обзира на то који од њих ће бити изабран, њен ефект на политички систем ће бити драматичан.

Превод са енглеског: **Василије Клефтакис**□□□□□□□□

[1] Прим прев.: Све више присутан незванични термин за оне који не само да прихватају идеју ЕУ каква је сада, него заступају и њено све веће продубљивање, у смислу политичког уједињења (федерације).

[2] Прим. прев.: Првобитна “Бостонска Чајанка“ (Boston Tea Party) из 1773 г.,била је једна од основних симбола америчке револуције против британске владе, после увођења пореза колонистима, који нису имали представнике у британском парламенту (парола колониста: “Нема пореза без представништва“). Тај њен аспект је био управљен на бојкот увоза новоопорезованог чаја када су се колонисти попели на британске бродове у бостонској луци и побацали британске бале са увезеним чајем у море (отуд: чајанка). У садашњем смислу, у САД постоји њена нова верзија која у политичким протестима против Обамине елите уједињује десне Републиканце и масу незадовољника из широких народних слојева. Посебна пикантност: у оној чајанци из 1773г., - по први пут у америчкој политичкој историји важну улогу су играле жене колониста (највеће чајопије). Данас – најистакнутији вођ и један од симбола нове “Чајанке“ је позната Сара Пејлин.